

Грабзей И. А. Детерминанты преступлений, связанных с торговлей людьми, как разновидности транснациональной преступности

Рассмотрены проблемы борьбы с торговлей людьми как на международном, так и на государственном уровнях. Проведен анализ миграционных процессов в государстве с целью установления трафика «живого товара». Осуществлен сравнительно-правовой анализ международного и национального законодательства в сфере борьбы с торговлей людьми. Обобщены статистические данные иностранных государств и международных организаций с целью выделения основных направлений этого «бизнеса». Исследованы и сформулированы детерминанты торговли людьми как разновидности транснациональной преступности.

Ключевые слова: торговля людьми, транснациональная преступность, миграция, трафик, трансплантация человеческих органов.

Hrabziii I. A. Determinants of crimes related to human trafficking as a form of transnational crime

The article is devoted to the issues of combating human trafficking both at the international and national levels. The analysis of migration processes in the country aiming at establishing the traffic of «live goods». The comparative and legal analysis of international and national legislation in the sphere of combating human trafficking is realized. Statistical data of foreign countries and international organizations in order to highlight the main areas of this «business» is summarized. Based on the analysis of scientific papers of different scientists the author formulated the concept of transnational crime as a social phenomenon of a global nature. It is determined by the functioning of criminal organizations and groups that have an extensive system of branches in other countries and multi-level managing system, using international contacts to keep the constant realization of transactional illegal operations related to the movement of information, money and people across national borders to obtain substantial economic profits. Determinants of human trafficking as a form of transnational crime are researched and formulated.

Keywords: human trafficking, transnational crime, migration, traffic, transplantation of human organs.

УДК 343.627(477)

М. Г. Заславська

ПРОБЛЕМАТИКА ВСТАНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 137 КК УКРАЇНИ

Досліджено елементи об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 137 КК України. Розглянуто види порушень професійних і службових обов'язків з охорони життя та здоров'я дітей. Визначено зміст суспільно небезпечних наслідків та види причинного зв'язку між діянням та наслідками.

© Заславська М. Г., 2014

Ключові слова: суспільно небезпечне діяння, неналежний догляд, соціальні властивості наслідків, істотна шкода здоров'ю, невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків.

Проблема охорони прав неповнолітніх досліджувалася з метою аналізу психології людини в ранньому, підлітковому і юнацькому віці, виявлення її вікових прагнень і потреб, особливостей розвитку і становлення самостійним членом суспільства. Подібного роду дослідження органічно доповнюють, а в деяких випадках слугують основою для висновків фахівців-юристів у частині доцільності забезпечення охорони тих або інших прав підростаючого покоління заходами кримінального закону. Серед авторів таких наукових доробок (монографій, наукових посібників, рекомендацій, науково-популярних видань і окремих статей) можна назвати Г. С. Абрамову, А. М. Белякову, А. О. Бесєдіну, Г. М. Гаврилюка, Т. В. Гришко, Г. М. Даниленко, В. Д. Єрмакова, В. О. Євко, І. В. Жилінкову, Г. В. Іваненко, Д. С. Карьова, Л. В. Кевлову, Л. І. Кормич, Ю. О. Корольова, Ю. О. Костенкова, Н. М. Крестовську, А. О. Кузмічову, Н. Ю. Максимову, Г. М. Мінковського, Г. Г. Мошак, В. С. Мухіну, О. М. Нечаєву, В. С. Орлова, Б. П. Пузанова, Г. М. Свердлова, В. І. Селіверстова, В. С. Тадевосяна, І. А. Титаренко, С. Н. Шаховську, Р. Т. Шубу та інших. Слід також указати вчених – представників педагогічних і юридичних наук дореволюційного періоду, таких як А. М. Загурський, П. Ф. Лесграфт, В. Фармаковський, І. О. Фесенко, К. О. Шмідт, роботи яких відзначаються постановкою проблеми охорони життя і здоров'я неповнолітніх та визначенням потреби в її комплексному розв'язанні [1, с. 8–9]. Дослідження ознак об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 137 КК України, дає результати, які дозволяють доповнити теоретичний аналіз проблем забезпечення охорони життя і здоров'я неповнолітніх, їх фізичного та психічного розвитку, а також захисту життя і здоров'я особи в цілому.

Актуальність роботи обумовлена й тим, що охорона життя і здоров'я неповнолітніх досліджена не повністю. Така неповнота пов'язана також із проблемами загальнотеоретичного характеру, дискусійністю змісту окремих елементів складу злочину або їхніх ознак (об'єкта, причинного зв'язку, суб'єкта злочину). Крім цього, практика застосування норм КК, що містять оціночні поняття (наприклад «істотна шкода»), вимагає постійного переосмислення і наукового обґрунтування віднесення до їхнього змісту тих або інших явищ навколишньої дійсності.

Об'єктивна сторона будь-якого злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена КК, являє собою сукупність ознак, якими він характеризується із зовнішньої сторони, з точки зору послідовного розвитку тих подій і явищ, які починаються із суспільно небезпечного діяння (дії, бездіяльності) і завершуються заподіянням шкоди об'єкту посягання або створенням загрози заподіяння такої

шкоди. Оскільки злочин вчиняється за певних умов, з об'єктивної сторони він також характеризується часом і місцем, притаманним способом заподіяння шкоди або створення загрози заподіяння шкоди охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам, знаряддями та засобами, використання яких мало місце при вчиненні посягання. Встановлення і законодавче закріплення ознак об'єктивної сторони злочину насамперед визначає межі дії кримінально-правової заборони, сприяє правильній кваліфікації вчиненого діяння, розмежуванню діяння від суміжних злочинів, а також проведенню профілактичних заходів щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню злочину [1, с. 59].

Об'єктивна сторона злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 137 КК, являє собою сукупність ознак, що з зовнішньої сторони характеризують невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх. **Метою** дослідження є встановлення всіх ознак, що визначають об'єктивну сторону і мають вирішальне значення для застосування норми ст. 137 КК, а встановлення кола відповідальних осіб що забезпечує правильну кваліфікацію вчинених злочинних порушень і усунення помилок, що зустрічаються у слідчодовій практиці.

До обов'язкових ознак¹ об'єктивної сторони складу злочину, відповідальність за який передбачена ст. 137 КК, належать: 1) суспільно небезпечне діяння, що являє собою невиконання або неналежне виконання шляхом дії або бездіяльності професійних чи службових обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх; 2) суспільно небезпечні наслідки у вигляді заподіяння потерпілому(-им) легких, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень, самогубства чи замаху на самогубство або смерті; 3) причинний зв'язок між діянням і передбаченими в законі наслідками. До того ж варто вказати, що склад розглядуваного злочину належить до матеріальних, і встановлення всіх трьох ознак об'єктивної сторони є обов'язковим для кваліфікації злочину як закінченого. Відсутність хоча б однієї з них свідчить про відсутність складу цього злочину як підстави кримінальної відповідальності.

Місце, час, спосіб, знаряддя, обставини вчинення злочину, відповідальність за який передбачена в ст. 137 КК, є факультативними ознаками об'єктивної сторони складу цього злочину і, становлячи певний інтерес із наукової точки зору, на кваліфікацію не впливають. У деяких випадках встановлення цих факультативних ознак має практичне значення для кримінально-правової характеристики

¹ Нарівні з ознаками, що характеризують процес злочинного посягання, в об'єктивній стороні знаходять власний матеріальний вияв такі соціальні властивості злочину, як суспільна небезпека та протиправність.

визначення змісту його суспільно небезпечного діяння і наслідків, а також розмежування розглядуваного злочину від суміжних.

Суспільно небезпечне діяння (дія, бездіяльність) визначено в ч. 1 ст. 137 КК як «невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх» [2]. Законодавець при викладенні ознак злочину застосував бланкетну диспозицію і вказав в нормі закону про кримінальну відповідальність на «невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків». Тим самим суспільно небезпечна поведінка суб'єкта злочину позначена лише у загальній формі. З метою встановлення змісту того або іншого конкретного випадку неналежного виконання відповідного обов'язку необхідно звертатися до нормативних актів, що передбачають порядок забезпечення охорони життя і здоров'я неповнолітніх, і визначити їхній обсяг (зміст). Отже, необхідно встановити як загальні ознаки, притаманні суспільно небезпечному діянню, так і його специфіку, обумовлену неналежним виконанням конкретних обов'язків щодо охорони життя і здоров'я неповнолітніх.

У диспозиції ч. 1 ст. 137 КК зазначено, що при вчиненні злочину діяння виражається двояко: у *невиконанні* і *неналежному виконанні* обов'язків. Вважаємо, що в цьому випадку диспозиція ч. 1 ст. 137 КК вимагає невеликого уточнення. Згідно з існуючою в теорії кримінального права точкою зору зміст поняття «невиконання» припускає повну відсутність необхідних дій (відмову від виконання), а «неналежне виконання» – часткове виконання відповідальною особою вимог, передбачених відповідними нормативними актами [3, с. 62]. На наш погляд, використання у статті конструкції «невиконання або неналежне виконання» не відбиває повною мірою зміст суспільно небезпечного діяння, оскільки не охоплює випадки вчинення особою у сфері діяльності щодо охорони життя і здоров'я неповнолітніх *дій, прямо заборонених відповідними приписами*. Дійсно, при невиконанні обов'язків винна особа самоусувається і ніяким чином не сприяє охороні благ неповнолітнього, а при неналежному виконанні – керується вказівками відповідних нормативних актів, але реалізує частину з них або реалізує неякісно (неналежним чином). Заповнити прогалину в законі щодо закріплення змісту розглядуваного суспільно небезпечного діяння дозволить, на наш погляд, застосування терміна «порушення». Здатність указанного поняття повністю охоплювати випадки суспільно небезпечної поведінки відповідальної особи, що виявляється як у дії, так і в бездіяльності, неодноразово відзначалася в науковій літературі [4, с. 6], визнається іншими вченими [3, с. 62] та дозволяє зробити об'єктивне судження щодо ступеня суспільної небезпечності суб'єкта розглядуваного злочину. Так, наприклад, вчинення дій, прямо заборонених відповідними вимогами, було встановлено в поведженні завідувачої дитячим комбінатом Н., що розпорядилась залишити в підсобному приміщенні кухні, де

зберігалися продукти харчування, отруйну речовину – нітрит натрію. Надалі за її ж розпорядженням залишки цієї речовини з мішка були пересипані у відро з написом «сир» та залишені в цій же коморі. Через зовнішню схожість нітриту натрію з кам'яною сіллю, кухарі його додали до супу і в м'ясо, що призначалися для вживання дітьми. У результаті вживання отруєної їжі п'ятеро дітей померли, сімнадцяти дітям були заподіяні тяжкі тілесні ушкодження, чотирнадцяти – тілесні ушкодження середньої тяжкості і дев'ятнадцяти – легкі тілесні ушкодження, що потягли за собою розлад здоров'я [5]. У частині визначення правової сутності суспільно небезпечної поведінки осіб, відповідальних за забезпечення всебічної реалізації прав дитини, погоджуємося з думкою Г. М. Свердлова про те, що «невиконання або неправомірне виконання цих обов'язків батьками являє собою порушення інтересів дітей» [6, с. 8]. Тим самим цей вчєний відносить до поняття «порушення», нарівні зі здійсненням дій, прямо заборонених вимогами, випадки невиконання або нена належного виконання відповідних обов'язків.

Важливо також відмітити, що при вчиненні розглядуваного злочину порушуються службові чи професійні обов'язки. Визначення змісту зазначених обов'язків дозволяє відмежувати склад злочину, передбаченого ст. 137 КК, від злочинів, пов'язаних з порушенням обов'язків, що випливають із родинних або, наприклад, цивільно-правових відносин. Так, залежно від підстави виникнення обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх вбачається відмінність розглядуваного злочину від злочинів, що передбачені статтями 119 КК «Вбивство через необережність» і 128 КК «Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження». При скоєнні вказаних злочинів обов'язки носять загальний характер (дотримання загальноприйнятих норм обережності) і передбачають не стільки вчинення суспільно корисних діянь (що характеризує об'єкт злочину, передбаченого ст. 137 КК), скільки утримання від вчинення суспільно небезпечних. Також залежно від підстави виникнення обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх можливо відмежувати розглядуваний злочин і злочин, що передбачений ст. 166 КК «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування». У разі злісного порушення відповідного обов'язку батьками дитини, що потягло його смерть, діяння належить кваліфікувати за ст. 166 КК. Відмінність розглядуваного злочину від службової недбалості (ст. 367 КК), на наш погляд, полягає у співвідношенні загальної та спеціальної норм. У разі невиконання чи нена належного виконання службовою особою обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх, що спричинило істотну шкоду потерпілому, діяння належить кваліфікувати за ч. 1 ст. 137 КК, а в разі настання смерті неповнолітнього або інших тяжких наслідків – за ч. 2 ст. 137 КК.

Являючи собою специфічне вираження суспільно небезпечного і протиправного діяння, порушення обов'язків, незалежно від виду (службові чи професійні), може бути здійснено у двох формах: дії (у випадку вчинення дій, прямо заборонених відповідним нормативним актом) або бездіяльності (при невиконанні або неналежному виконанні покладених обов'язків, за наявності можливості виконати їх належним чином), а також у поєднанні обох зазначених форм. Слід також зазначити, що порушення може являти собою сукупність суспільно небезпечних діянь кількох відповідальних осіб, однак мова про співучасть у вчиненні розглядуваного злочину йти не може, оскільки він в цілому є необережним.

Однією з особливостей діяння як ознакою об'єктивної сторони аналізованого злочину є те, що не виконуються або неналежним чином виконуються обов'язки, закріплені в нормативних актах. При тому, що неможливо передбачити всі без винятку випадки виникнення небезпеки для життя і здоров'я неповнолітнього і, відповідно, визначити зміст належного реагування відповідальної особи, видається важливим підкреслити, що при вчиненні розглядуваного злочину порушуються виключно писані норми. Через велике розмаїття фактичних умов, за яких потрібна охорона життя і здоров'я дітей, особливого значення в питанні регулювання поведінки відповідальних осіб набувають локальні норми, що діють у межах окремо взятої установи чи організації¹.

Розглядуване суспільно небезпечне діяння має свої особливості, які пов'язані з формою порушення професійних чи службових обов'язків. Звернення до нормативних актів, що регулюють діяльність у сфері охорони життя і здоров'я неповнолітніх, праць учених за даною тематикою дозволяє вказати на можливість порушення обов'язків щодо: нагляду, догляду, турботи про дітей, запобігання впливу на дітей всіляких небезпек. При такому розумінні кола обов'язків видається можливим їх класифікувати за ознаками охорони неповнолітнього від впливу зовнішніх факторів, що містять потенційну (ймовірну) загрозу заподіяння шкоди життю і здоров'ю (1), а також запобігання негативному відхиленню в його психофізичному розвитку (2). Охорона життя і здоров'я неповнолітнього від зовнішніх факторів, що містять потенційну (ймовірну) загрозу заподіяння шкоди, являє собою забезпечення догляду за неповнолітнім, не здатним внаслідок слабкості дитячого організму самостійно протистояти насильству, суспільно небезпечним діям інших осіб, сил

¹ Ознайомлення з нормами спеціального законодавства дозволяє зробити висновок, що регулювання поведінки відповідальних осіб головним чином ґрунтується на локальних нормативних актах, які враховують особливості перебування дітей в тому чи іншому приміщенні, на майданчику, наявність тимчасових небезпечних факторів (напр. ремонту в кімнаті) і т. ін.

природи, тварин або джерел підвищеної небезпеки, вживати необхідних заходів безпеки під час використання деяких предметів, у разі перебування у відповідних умовах і в інших подібних випадках.

Форми конкретного порушення (дія або бездіяльність за відсутності нагляду, догляду або ж турботи) перебувають у прямій залежності від змісту відповідного обов'язку. З метою визначення змісту останнього варто зіставити предмет суспільних відносин, охоронюваних нормою ст. 137 КК, з необхідним обсягом дій щодо забезпечення відповідної охорони передбачених прав та інтересів.

Соціальний зміст розглядуваного діяння (дії або бездіяльності) полягає в тому, що ним порушуються відносини щодо охорони життя і здоров'я неповнолітніх, а саме не виконується, виконується неналежним чином комплекс обов'язків щодо нагляду, догляду, турботи про дитину, відвернення її від небезпек або ж вчиняються дії, прямо заборонені відповідними нормативними актами. У разі вчинення зазначеного діяння не забезпечуються або руйнуються умови, необхідні для охорони дитини від небезпек, а також для її всебічного фізичного, розумового, духовного і емоційного розвитку. Цим самим діяння (дія або бездіяльність) створює можливість (ймовірність) заподіяння шкоди у вигляді смерті, тілесних ушкоджень, недостатнього розумового, фізичного й іншого життєво важливого розвитку людини, позбавленої можливості вжити заходів щодо самостійного захисту, життєзабезпечення і виховання, або заподіює таку шкоду і тому є суспільно небезпечним.

Водночас необхідно визнати, що саме лише створення можливості (ймовірності) заподіяння шкоди життю і здоров'ю неповнолітнього, а також негативних відхилень у його рості і розвитку, яке, однак, не потягло зазначених у законі наслідків, не може кваліфікуватися як злочин за ст. 137 КК. Для цього є необхідним настання реальної (істотної) шкоди здоров'ю або життю неповнолітнього, за що у разі вчинення подібного роду порушень винних осіб варто притягувати до адміністративної відповідальності. До того ж аналіз чинного адміністративного законодавства дозволяє зробити висновок, що його нормами встановлена відповідальність лише за окремі порушення прав неповнолітніх, що створюють загрозу заподіяння шкоди їхньому життю, здоров'ю і нормальному розвитку¹. Однак норми, яка передбачала б адміністративну відповідальність за порушення професійних

¹ Мова йде про ст. 184 «Невиконання батьками чи особами, які їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей» і ст. 184-2 «Порушення порядку чи термінів подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки і піклування» КУпАП. Крім цього, в подібних випадках можливе застосування ст. 42 «Порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил», ст. 96 «Недотримання державних стандартів, норм і правил при проектуванні та будівництві» і ст. 175 «Порушення встановлених законодавством вимог протипожежної безпеки».

чи службових обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх, чинним адміністративним законодавством не передбачено.

Визначаючи зміст суспільно небезпечних наслідків, настання яких тягне та собою кримінальну відповідальність згідно з ч. 1 ст. 137 КК, необхідно зазначити, що мова йде про наслідки у вигляді істотної шкоди здоров'ю неповнолітнього. У цьому випадку законодавець використав поняття, аналіз якого вимагає окремого розгляду кожної з його складових. Насамперед, необхідно проаналізувати зміст наслідків у вигляді шкоди здоров'ю особи, далі визначити ті з них, які визнаються істотною шкодою, а також виявити можливі особливості шкоди, яка заподіюється здоров'ю саме неповнолітнього. На цьому етапі дослідження можна зробити попередній висновок, що шкода здоров'ю неповнолітнього, настання якої карається в порядку ст. 137 КК, може являти собою різні за ступенем тяжкості тілесні ушкодження.

Наступним етапом визначення суспільно небезпечних наслідків, передбачених у ч. 1 ст. 137 КК, є встановлення змісту поняття «істотна шкода» і, відповідно, ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, охоплюваних цим поняттям. У даному разі, формулюючи диспозицію ч. 1 ст. 137 КК, законодавець використав оцінчне поняття, що зустрічається також у статтях 150 (ч. 2), 363 (ч. 2), 364 (ч. 1), 365 (ч. 1) і 367 (ч. 1) КК 2001 р. Тлумачення поняття «істотна шкода» стосовно матеріальної шкоди, заподіяної правам, свободам і законним інтересам, наведено у примітці до ст. 364 КК, а також у матеріалах слідчої судової практики.

Однак визнання істотною шкодою, заподіяною здоров'ю неповнолітнього, лише тілесних ушкоджень (середньої тяжкості і легких тілесних ушкоджень, що спричинили незначну стійку втрату працездатності), на наш погляд, не повною мірою відбиває зміст і важливість суспільних відносин, охоронюваних нормою ст. 137 КК.

Виявити специфіку суспільно небезпечних наслідків у вигляді істотної шкоди, заподіяної здоров'ю неповнолітнього, дозволяє врахування тієї обставини, що невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків перешкоджає всебічній (цілісній) реалізації онтогенетичного потенціалу дитини до розвитку. Також наявність істотних недоліків розвитку організму й інтелекту дитини найчастіше є нездоланною перешкодою для реалізації неповнолітнім своїх нахилів і прагнень щодо оволодіння певною професією. В такому разі розгляду і можливому віднесенню до істотної шкоди здоров'ю, поряд з тілесними ушкодженнями середньої тяжкості і легкими тілесними ушкодженнями, що спричинили незначну стійку втрату працездатності, підлягають наслідки у вигляді різного роду аномалій (відхилень) фізичного та психічного розвитку неповнолітнього. Пропозиція щодо віднесення аномалій розвитку неповнолітнього відповідає змісту суспільних відносин, що охороняються нормою ст. 137 КК і охоплюють, поряд зі здоров'ям, фізичний та

психічний розвиток неповнолітнього. На наш погляд, виділенню шкоди фізичному і психічному розвитку неповнолітнього як суспільно небезпечних наслідків поряд з істотною шкодою здоров'ю анітрошки не перешкоджає та обставина, що розвиток дитини і його здоров'я співвідносяться між собою як частина і ціле.

Таким чином, під суспільно небезпечними наслідками, відповідальність за настання яких передбачена ч. 1 ст. 137 КК і які виражаються в істотній шкоді здоров'ю неповнолітнього, слід розуміти середньої тяжкості тілесні ушкодження і легкі тілесні ушкодження, що спричинили незначну стійку втрату працездатності. До зазначених наслідків також належать різного роду аномалії фізичного та психічного розвитку організму неповнолітнього, які можливо прирівняти до тілесних ушкоджень за ступенем втрати працездатності або строком розладу здоров'я [7], а також які є непереборною перешкодою для вільного вибору неповнолітнім професії, подальшого виду трудової діяльності.

Частина 2 ст. 137 КК передбачає кваліфікуючу ознаку порушення обов'язків щодо охорони життя і здоров'я неповнолітніх у вигляді «інших тяжких наслідків» і «смерті неповнолітнього». Доведенням до самогубства охоплюються випадки як смерті потерпілого, так і замаху на позбавлення себе життя. Настання смерті неповнолітнього, доведення до самогубства, а також тяжкі тілесні ушкодження належать до наслідків, що передбачені ч. 2 ст. 137 КК. Таким чином, за ч. 2 ст. 137 КК кваліфікується порушення обов'язків щодо охорони життя і здоров'я неповнолітніх у випадку заподіяння тяжкого тілесного ушкодження одному і більше неповнолітнім, самогубства, замаху на самогубство або смерті хоча б одного неповнолітнього.

Встановлення причинного зв'язку у злочині, передбаченому ст. 137 КК, як і в інших необережних злочинах, пов'язаних з порушенням винними загальних або спеціальних вимог законодавства, становить певні труднощі. Насамперед, такі труднощі обумовлені загальною невіршеністю у кримінальному праві теоретичних проблем причинного зв'язку, дискусійністю різних думок з приводу його ролі і значення. «Безперечно, що за різноманітними окремими науковими фактами і проблемами приховуються і серйозні проблеми філософського плану, без яких неможливо з'ясувати значення тих або інших наукових результатів, теорій і концепцій», – визнає Н. М. Ярмиш щодо дослідження причинного зв'язку [8, с. 7].

Вирішуючи питання про співвідношення причини й умов настання істотної шкоди здоров'ю, тяжких наслідків або смерті неповнолітнього, варто брати до уваги не загальний (всесвітній) взаємозв'язок явищ і подій, а обмежитися тією системою суспільних відносин, у якій проходить його зростання, психофізичний розвиток тощо. «Подія тільки тоді і може одержати певну характеристику, коли вона розглядається як елемент тієї або іншої системи, а не

«взагалі» [8, с. 432]. Як правильно зазначає А. А. Тер-Акопов, «все, що лежить поза наукою, причинному аналізу, що має юридичне значення, не піддається» [9, с. 103–104].

Визначаючи особливості причинного зв'язку як ознаки об'єктивної сторони розглядуваного злочину слід також врахувати особливості предмета правового регулювання, а саме діяльність щодо охорони життя і здоров'я підростаючої дитини. У більшості випадків забезпечення необхідної охорони полягає в захисті від зовнішніх небезпечних факторів (навмисні або необережні діяння інших осіб, вплив сил природи, робота різного роду механізмів і пристроїв, властивості окремих речовин і предметів). Як правильно зазначається в науковій літературі, несприятливі наслідки впливу на здоров'я дитини, наприклад забрудненим повітрям, водою, неякісними продуктами харчування, неналежним виховним, освітнім процесом, психічним насильством, неналежною турботою про дітей, не завжди можуть бути виявлені в повному обсязі. Пояснюється це як недостатньо розробленим механізмом визначення шкоди здоров'ю (характеру шкоди, її розміру), так і тим, що вона може виявитися не відразу, а згодом, іноді після закінчення тривалого періоду часу. А в цьому випадку виникають труднощі і під час встановлення причинного зв'язку [10]. В інших же випадках охорона передбачає своєчасну корекцію розвитку дитини, виключення можливих аномалій, тобто усунення (зниження ступеня впливу) факторів внутрішніх, так званих особливих, умов на боці потерпілого. Подібні зовнішні і внутрішні небезпечні фактори варто розглядати не як причину, що обумовлює настання наслідків, а як явище, на яке система (суспільні відносини і відповідальна особа зокрема) повинні відреагувати належним чином [11, с. 36–37].

Розпочавши свій розвиток від порушення відповідальною особою обов'язків щодо охорони життя і здоров'я неповнолітнього, причинний зв'язок проходить через часовий проміжок руйнування (деформації) соціального зв'язку між учасниками суспільних відносин, протягом якого неповнолітній перебуває без належного нагляду, догляду або турботи, наданий сам собі і випадку. Далі необережна поведінка неповнолітнього, дія сил природи або робота механізмів, винне або невинне діяння іншої особи, поступове нарощування розумового або фізичного недоліку не одержують належного контролю, корекції з боку відповідальної особи, внаслідок чого небезпечно впливають на життя, здоров'я, розвиток неповнолітнього.

Цей аналіз дозволяє зробити **висновок**, що порушення професійних чи службових обов'язків є причиною відсутності охорони життя і здоров'я неповнолітнього від небезпечного (або тривалого шкідливого) впливу різних факторів. Зазначений небезпечний (шкідливий) вплив носить ймовірний характер, є передбачуваним, проте відсутнім за даних конкретних умов, оскільки в іншому разі діяння належить кваліфікувати за ст. 135 КК. Причинний зв'язок як ознака

об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 137 КК, має опосередкований характер, він розвивається в системі таких, що взаємодіють із діянням (порушенням), умов заподіяння. Саме за такої взаємодії настають наслідки, зазначені в ст. 137 КК. Таким чином, встановлення об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 137 КК, має велике значення для правильної кваліфікації злочинів у сфері охорони життя та здоров'я дітей, а також для розмежування цього злочину від суміжних, що є важливим для захисту суспільних відносин і правозастосовчої практики, в якій доволі часто виникають складнощі.

Список використаних джерел: 1. Заславська М. Г. Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей: соціальна обумовленість і склад злочину : монографія / М. Г. Заславська. – Харків : Право, 2013. – 216 с. 2. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. 3. Борисов В. И. Уголовная ответственность за нарушение правил, норм и стандартов, обеспечивающих безопасность дорожного движения / В. И. Борисов, С. В. Гизимчук. – Харьков : Консум, 2001. – 160 с. 4. Статистичний щорічник України за 2002 р. – Київ : Держ. ком. статистики України, 2005. – 664 с. 5. Архив Орджоникидзевского районного суда г. Харькова, уголов. дело № 1-229, 1986 г. 6. Свердлов Г. М. Охрана интересов детей в советском семейном и гражданском праве / Г. М. Свердлов ; Акад. наук СССР, Ин-т права им. А. Я. Вышинского. – М. : Изд-во АН СССР, 1955. – 157 с. 7. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень : затв. наказом М-ва охорони здоров'я України від 17 січ. 1995 р. № 6 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2002. – № 7. – С. 196–205. 8. Ярмыш Н. Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ) : монография / Н. Н. Ярмыш ; М-во образования и науки Украины ; Акад. прав. наук Украины ; Нац. юрид. акад. Украины им. Ярослава Мудрого ; под науч. ред. В. В. Сташиса. – Харьков : Право, 2003. – 512 с. 9. Тер-Акопов А. А. Ответственность за нарушение специальных правил поведения / А. А. Тер-Акопов. – М. : Юрид. лит., 1995. – 176 с. 10. Беспалов Ю. Возмещение вреда, причиненного жизни и здоровью ребенка / Ю. Беспалов // Российская юстиция. – 1998. – № 10. – С. 24–26. 11. Самощенко И. С. О причинении вреда противоправным бездействием / И. С. Самощенко // Ученые записки Всесоюзного института юридических наук. – Вып. 17. – 1963. – С. 29–40.

Надійшла до редколегії 21.10.2014

Заславская М. Г. Проблематика установления объективной стороны преступления, предусмотренного ст. 137 УК Украины

Исследованы элементы объективной стороны состава преступления, предусмотренного ст. 137 УК Украины. Рассмотрены виды нарушений профессиональных и служебных обязанностей по охране жизни и здоровья детей. Определено содержание общественно опасных последствий и виды причинной связи между деянием и последствиями.

Ключевые слова: общественно опасное деяние, ненадлежащий при-
смотр, социальные свойства последствий, существенный вред здоровью, невы-
полнение или ненадлежащее выполнение профессиональных или служебных
обязанностей.

**Zaslavska M. G. The problems of establishing the objective side
of crime provided Art. 137 of the Criminal Code of Ukraine**

The elements of the objective side of the offense under Art. 137 of the Criminal Code of Ukraine are studied. The types of violations and professional duty to safeguard the lives and health of children are observed. The content of publicly dangerous consequences and types of causal link between the act and the consequences is established. The problem of guard of rights minor was probed with the purpose of analysis of psychology of man in early, juvenile and youth age, exposure of it age-old aspirations and necessities, features of development and becoming of society an independent member. Similar sort of research complement organically, and on occasion serve as basis for the conclusions of specialists-lawyers in part of expedience of providing of guard those or other rights for a rising generation by the measures of criminal law.

Keywords: publicly dangerous act, improper supervision, social properties of consequences, substantial harm to the health, non-fulfilment or improper implementation of professional or official duties.

УДК 343.12

О. Ю. Зуєв

**КЛАСИФІКАЦІЯ УЧАСНИКІВ ПРАВОВІДНОСИН,
ЩО ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗБУТУ МАЙНА,
ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ**

*Встановлено, що правовідносини, які виникають під час протидії під-
розділами карного розшуку збуту майна, одержаного злочинним шляхом, ма-
ють комплексний, двосторонній, а в деяких випадках і багатосторонній харак-
тер і умовно поділяються за призначенням на декілька груп. Надано авторську
класифікацію учасників цих правовідносин.*

Ключові слова: збут майна, одержаного злочинним шляхом, підроз-
діли карного розшуку, класифікація, учасник.

Одним із пріоритетних завдань діяльності законодавця у напрямі створення і зміцнення правової держави, в основі якої стоїть захист прав та свобод громадян, є повне нормативне закріплення всіх аспектів протидії злочинності правоохоронними органами, в тому числі і щодо використання ними оперативно-розшукових сил, засобів, методів і форм для своєчасного виявлення, попередження і документування злочинів. У більшості розвинених демократичних країн світу в правову основу діяльності правоохоронних органів покла-дено вимоги, проголошені рядом міжнародно-правових документів,

© Зуєв О. Ю., 2014